

L'INCREÏBLE MÓN DE LES FORMIGUES

En un viatge a Ginebra havia descobert aquell fabulós niu de formigues. Era instal·lat al soterrani del Museu d'Història Natural de la ciutat i, segons es podia llegir en els rètols explicatius, s'havien esmerçat deu anys de feina curiosa i pacient fins que es va considerar que ja era apte per a ser mostrat al públic.

Es tractava d'un cub de vidre, d'uns tres metres de costat aproximadament, que havia estat emplenat de terra i a la part superior del qual s'havia dipositat una petita colònia de formigues. Per raons científiques, les formigues eren d'una determinada espècie africana, i tant la terra com les fulles i altres elements naturals que la cobrien, havien estat traslladats del mateix indret on s'havien recollit els insectes. Per tal que s'hi trobessin com a casa.

La veritat és que el formiguer era tot un espectacle. S'hi podien distingir diferents estances, de diferents mides, en funció de l'ús que se n'havia de fer. Vaig descobrir així que aquell tipus de formigues cultivaven una mena de fongs, semblants als nostres bolets, i que es veu que suposaven un important suport energètic en la seva dieta. Es podien veure perfectament una mena de plantacions subterrànies amb tots els fongs arrengrerats, al com si fossin verdures de les nostres. I un equip de formigues-pagès en tenia cura mirant que sempre fos net i endreçat.

Sobre els "camps" de fongs hi havia unes sales immenses –relativament, és clar- que eren dedicades a les cerimònies funeràries. Bé, per ser més exactes, eren els cementiris on les formigues amuntegaven les seves companyes mortes, i que per cert, cal dir que ho feien sense cap mena de cerimònia especial. Això sí: quan una formiga moria era traslladada a una d'aquelles sales i retirada de la circulació de manera immediata.

Pel que es veu, la col·locació de les sales no era casual ni es decidia de manera aleatòria. El fet que els cementiris es trobessin sempre sota els camps de conreu, per exemple, s'explicava perfectament quan es sabia que la fermentació dels cadàvers produïa un gas espès i menys pesant que l'aire, que era un formidable adob pels camps de bolets. De manera que entre la humitat que es filtrava per la terra y el gas que venia de sota, el coi de formigues havien aconseguit una mena d'autocultiu que pràcticament no necessitava cap altra mena d'intervenció.

Potser seria una mica massa prolix entrar ara a comentar les característiques d'altres espais comuns com els menjadors o les sales de descans del formiguer. Sobretot perquè la finalitat d'aquest escrit no és pas la de donar una lliçó d'història natural ni tan solament la de comentar les observacions d'un naturalista amateur que era exactament el que jo era en aquells moments. Un espectador privilegiat i meravellat per la complexitat d'aquella explosió de vida subterrània que s'obria als meus ulls estupefactes. Dic això, perquè prefereixo esplaiar-me la meva sorpresa pels fets que s'esdevindrien i deixar les explicacions zoològiques per altres plomes molt més expertes i capacitades per explicar

els detalls de la organització de les grans comunitats d'aquests insectes extraordinaris que són les formigues.

El cas és que, al cap de pocs dies, vaig demanar permís al director del museu per fotografiar el formiguer. Em va mirar de cap a peus, com si de cop i volta li haguessin vingut unes ganes boges de dissecar-me i mostrar-me en el seu museu com una raresa més, però afortunadament es captenia i amb tota la seva bona educació suïssa em va fer saber que, mentre no emprenyés massa, ja podia fer el què em donés la gana.

La cosa no va resultar, però, tan senzilla com jo imaginava. Passaren els dies i els meus èxits fotogràfics eren més aviat minsos. Seria pel vidre massa gruixut, per la il·luminació de la sala o vés a saber tú, però el cas és que no me'n sortia de cap manera. Fins que un dia, davant mateix del niu i en un moment en el qual em vaig deixar endur per la gloriosa rauxa catalana, vaig estripar totes les meves fotos, vaig rebotre els trossets per terra i vaig sortir del museu amb tota la intenció d'agafar una bona trompa de kirsh ben fresquet.

L'endemà, quan vaig tornar al museu, amb els ulls vermells i el cap com un timbal, et terra de la sala ja havia estat suïssament escombrat i fregat. Dins el cub, però hi havia un cert enrenou. Les formigues, habitualment arrenclerades i atrafegades amb la seva feina que mai no s'acabava, eren disposades en cercles compactes que, a primera vista, em recordaren les tertúlies futboleres dels dilluns, a Canaletes. Una observació més atenta em va deixar, però, encara més astorat. Al centre de cada cercle hi havia un bocí estripat de les meves fotografies, que les formigues observaven atentament. Vaig suposar que alguns fragments havien anat a parar a l'interior del cub per culpa del lleu corrent d'aire que provocaven els generadors d'aire condicionat, entrant per unes petites esclotxes de ventilació que hi havia a la part superior de la gàbia. Però la meva atenció es va centrar de seguida altra vegada al que feien les formigues. De l'interior del formiguer havia sortit un escamot de reforç de formigues-soldat, que començaren a repartir llenya a tort i a dret per tal de restablir l'ordre alterat, cosa que varen arribar a aconseguir després d'uns tres minuts de batusses, lapse que, per les formigues, devia ser una eternitat, per cert. Una estoneta més tard, i per una de les moltes sortides-entrades d'emergència que hi havia als costats del formiguer, en sortí una formigassa grossa, d'aquelles que es fan mirar, que, amb l'ajut de quatre formigues escanyolides i sota la vigilància de deu formigues-soldat, recolliren els trossets de les meves fotografies i els traslladaren a l'interior. Aquell dia vaig anar a dormir amb el dubte de si les meves obres fallides haurien estat reciclades com a adob per bolets o si havien format part d'algun tiberi secret a base de cel·lulosa i qui sap, si en presència de la Reina en persona (en formiga, vull dir).

Encara no havien passat tres dies d'aquell episodi, quan vaig poder assistir a un altre moment força interessant. Davant els meus ulls, uns bocinets de terra començaren a tremolar i el foradet que deixaren arran de vidre s'anà eixamplant fins a deixar veure una nova estança que aquells animals acabaven de excavar. Es tractava d'un espai molt ample, gairebé tant com el d'un dels "cementiris", però amb unes columnes que en reforçaven l'estructura i un accés en forma de túnel ample que duia directament a la galeria principal del formiguer. Hi havia molt moviment. Es veia que la cosa no estava acabada i que, per alguna raó que aleshores se m'escapava, semblava que corria pressa

enllestir la feina. Les quatre hores següents les vaig passar en companyia d'un entomòleg del museu observant atentament els esdeveniments que, per nosaltres es succeïen a velocitat de vertigen. Tot era un anar i venir incansable, i cada formiga semblava saber exactament la feina que li pertocava. Finalment, la sala va quedar buida del tot i aleshores vàrem poder observar com una mena de seguici s'acostava per la galeria que comunicava amb la principal. Obrien el pas un grup de formigues-soldat, totes ben arreglades, i darrere d'elles una formigassa alada que, segons m'informà el zoòleg, era la reina del formiguer. I més endarrere, com aquell qui diu, el populatxo. A les portes de la nova sala els esperava una altra formiga grossa i lluent que va rebre la reina amb tots els ets i uts i la va fer passar a l'interior. Les parets de la sala eren plenes (ara ja ho puc dir) pels bocins estripats de les meves fotografies!! I varen ser observats amb devoció per tota la comitiva, que celebrà l'esdeveniment cruspint-se uns quants granets de cereals i uns encenalls de fong.

- És el primer formiguer que veig amb museu propi! –va dir l'entomòleg que se'n sabia avenir.

Jo no vaig dir res. Em calia temps per païr el què acabava de veure. M'havia convertit en el primer fotògraf que exposava en un formiguer. I amb gran èxit, mal m'està el dir-ho. I penso que si algú fos capaç de comunicar-se amb les formigues faria bé de fer-m'ho saber. Que amb els milions i milions de formigues que hi ha, potser encara fariem negoci...

Pere Formiguera.
Estiu, 2007